

чинників формування мережевої економіки. Виявлено елементи, які забезпечують швидкість та якість управлінських процесів у діяльності господарюючих суб'єктів.

Ключові слова: економіка, мережева економіка, економічне зростання, інформаційні технології, постіндустріальне суспільство.

Hubeni Yu., Korchynska O., Olishchuk P. Networked economy: theoretical aspects

The basic trends of formation and development of the network economy. The essence of the concept of «network economics». The article presents a description of the factors forming the network economy. Discovered elements that ensure speed and quality management processes in business entities.

Key words: economics, network economics, economic growth, information technology, post-industrial society.

Губени Ю., Корчинская А., Олищук П. Сетевая экономика: теоретические аспекты

Исследованы основные тенденции формирования и развития сетевой экономики. Определена сущность понятия «сетевая экономика». Приведена характеристика факторов формирования сетевой экономики. Выявлены элементы, которые обеспечивают скорость и качество управленческих процессов в деятельности хозяйствующих субъектов.

Ключевые слова: экономика, сетевая экономика, экономический рост, информационные технологии, постиндустриальное общество.

Стаття надійшла 16.03.2017

УДК 330.131:7(075.8)

**ДИВЕРСИФІКАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ:
ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ**

І. Щербата, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Ринок аграрної продукції характеризується низькими бар'єрами входження, що створює висококонкурентне середовище. Великотоварні підприємства (агрохолдинги) мають значні конкурентні переваги за рахунок можливості використання інтенсивних технологій та інновацій. Останніми роками спостерігаємо процес нарощування виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах, в окремих випадках – відродження деяких галузей виробництва. Однак ці темпи є недостатніми, а виробництво продукції сільського господарства переважно зосереджене в господарствах населення. Ринкові трансформації аграрних підприємств характеризуються структурним дисбалансом аграрного виробництва [5]. Спостерігається різке переважання виробництва продукції рослинництва. Виробництво продукції тваринництва зосереджене зазвичай в господарствах населення і частково у фермерських госпо-

дарствах. Жорстка конкуренція з агрохолдингами на традиційному ринку спонукає невеликі сільськогосподарські підприємства використовувати незаповнені ринкові ніші. Тому існує об'єктивна необхідність диверсифікації сільськогосподарських підприємств, що ґрунтується на передислокації наявних ресурсів у нові види сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності й сприяє створенню можливостей для кращого використання виробничого потенціалу, збільшенню прибутків підприємств, виступає мультиплікатором нових робочих місць. Обрані стратегії є досить привабливими, забезпечуючи не тільки стабільні зростаючі доходи, а й захист від конкуренції. Однак можливості диверсифікації для більшості сільськогосподарських підприємств є досить обмеженими. Це зумовлено низьким рівнем гнучкості виробничого потенціалу і незадовільним фінансовим станом. Крім того, прийняття рішення щодо диверсифікації пов'язане з певними ризиками, які необхідно враховувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї диверсифікації підприємницької діяльності та бізнесу висловлювали чимало вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема українські вчені-економісти О. Білоус, О. Гаврилюк, У. Головешко, Т. Зінчук, В. Ковальчук, Е. Пікалов, О. Хомін, представники західної наукової думки – Ж. Вілкін, Ф. Котлер, Т. Лонч, М. Портер, С. Таніч та багато інших. Їх теоретичні положення покладені в основу нашого дослідження. Водночас об'єктивним підґрунтям подальшого вивчення ідеї диверсифікації, зокрема щодо сільськогосподарських підприємств, є визначення можливостей її імплементації як інструменту забезпечення повнішого використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств та підвищення їх конкурентоспроможності.

Постановка завдання. Наше завдання – визначення особливостей диверсифікації сільськогосподарських підприємств та аналіз ризику такого рішення.

Виклад основного матеріалу. Стратегію диверсифікації традиційно використовують як інструмент підвищення доходів господарюючих суб'єктів (як сільськогосподарських підприємств, так і домогосподарств), що характеризує потребу в доході як основну рушійну силу цього процесу. Ініціювання диверсифікації відбувається у двох випадках: *по-перше*, за умови, коли традиційний вид діяльності не забезпечує належного рівня доходів (диверсифікація потреби); *по-друге*, коли існуючий потенціал дає змогу розширювати сферу діяльності (диверсифікація можливості) [3]. Проте в кожному разі детермінантою диверсифікованої діяльності виступає саме наявний потенціал. Диверсифікація сільськогосподарських підприємств полягає в урізноманітненні бізнесу входженням у нові сектори ринку і розширенням діапазону його діяльності. Основними напрямками диверсифікації є диверсифікація продукції та ринку [7]. Будь-яке підприємство може створити таку стратегію спорідненої та неспорідненої диверсифікації або поєднати ці два типи (комбінувати), яка максимально відповідатиме його потенціалу й відношенню до ризиків.

Сільськогосподарські підприємства зазвичай спеціалізуються на виробництві зернових та молока, які мають високий (порівняно з іншою продукцією) рівень рентабельності. Овочівництво і картоплярство є високорентабельними, однак менш привабливими у зв'язку з високою трудомісткістю й затратністю.

Виробництво м'яса великої рогатої худоби та птиці є збитковим, свиней – низькорентабельним. Виробництво продукції тваринництва пов'язане з високими ризиками, які не готові брати на себе сільськогосподарські підприємства. Виробництво рослинницької продукції є менш ризиковим і рентабельнішим. Внутрішній попит на продукцію тваринництва забезпечують переважно господарства населення й частково – фермерські господарства. Міжнародна ринкова кон'юнктура зумовила таке реформування аграрних відносин, що рослинництво стало найвигіднішою сферою аграрної діяльності. У структурі аграрного виробництва продукція рослинництва має переважаюче значення. Деформація структури аграрного виробництва зумовлена переходом сільськогосподарських підприємств на виробництво переважно високомаржинальних культур. Така структура аграрного виробництва відображає насамперед корпоративні, а не національні інтереси і є загальною тенденцією в Україні [1, с. 109].

Це підтверджує проведений аналіз агровиробництва Сокальського району Львівської області. У 2015 р. сільськогосподарським виробництвом в районі займалися 120 господарств (у тому числі фермерські та підсобні організації) та 20,5 тис. господарств населення. Основними виробниками сільськогосподарської продукції, як і в попередні роки, залишаються господарства населення. У 2015 р. вони виробили 60 % валової продукції сільського господарства, в тому числі у рослинництві близько 49 %, у тваринництві – 82 %. У загальному обсязі частка валової продукції сільського господарства, виробленої сільськогосподарськими підприємствами, має загальну тенденцію до збільшення. Якщо обсяг виробництва сільськогосподарської продукції в усіх категоріях господарств за 2012–2015 рр. зріс на 14,7 %, то в сільськогосподарських підприємствах – на 45,3 %, в тому числі в рослинництві на 24,3 % і 60,3 % відповідно, а у тваринництві спостерігається зниження виробництва на 0,7 % в усіх категоріях господарств і зокрема на 6,3 % у сільськогосподарських підприємствах. Співвідношення між продукцією рослинництва і тваринництва становило у відсотках 67 до 33.

Виявлені тенденції спонукають великі та середні сільськогосподарські підприємства до переходу на багатопрофільне виробництво зі широкою номенклатурою продукції. Це забезпечує підвищення стійкості підприємства, можливість отримання синергетичного ефекту за рахунок виходу на нові ринки, економії – за рахунок ефекту масштабу. У Сокальському районі функціонує 45 крупнотоварних сільськогосподарських підприємств, 40 % з яких є багатогалузевими; 22 підприємства (50 %) спеціалізуються на виробництві тільки продукції рослинництва, на розведенні великої рогатої худоби спеціалізуються 2 (4 %), а свиней – 3 підприємства (6 %).

Натомість вузькоспеціалізовані підприємства займають нетрадиційні для сільського господарства ніші: овочівництво, ягідництво, декоративне садівництво, вирощування розсади, розведення гусей, бройлерів, хутрових звірів, риби або освоєння випуску нових непрофільних продуктів, але для традиційних споживачів, зокрема виробництво екологічної сільськогосподарської продукції, тобто диверсифікують свою діяльність. Такі підприємства вже з'явилися в Сокальському районі. Це дає їм змогу задовольнити потребу в нішовому продукті з високим рівнем

рентабельності, уникаючи конкуренції з агрохолдингами. Виробництво нетрадиційної для сільськогосподарських підприємств продукції характеризується високими темпами зростання рівня рентабельності, значними перспективами на ринку, тому є привабливим для аграрних підприємств у стратегічному розумінні. За даними річних фінансових звітів ПАФ «Білий Стік» Сокальського району, зростання рівня рентабельності зернових у 2012–2016 рр. становило 4,8 в. п. (з 65,5 % до 70,3 %), а риби – 12,4 (з 0,1 % до 13,5 %).

Процес прийняття рішення складається з кількох етапів [6].

1. Визначення мети. Метою рішення щодо диверсифікації сільськогосподарського підприємства є створення або завоювання незаповненої ринкової ніші та повніше використання виробничого потенціалу підприємства.

2. Встановлення критеріїв рішення. Рішення оцінюються за одержаними результатами, що є основою для здійснення вибору.

3. Розробка низки альтернатив, їх порівняння і вибір найкращої з точки зору відповідності поставленій меті та встановленим критеріям. Альтернативою є вибір продукту, який відповідає виробничому потенціалу підприємства та запитам споживачів і користується зростаючим попитом.

4. Визначення та оцінювання ризику, який може стосуватися підприємства у разі вибору конкретної альтернативи.

Найскладнішим етапом є визначення та оцінка ризиків. На реалізацію прийнятих рішень впливає об'єктивна невизначеність, яка може відхилити від мети, і фактично отриманий результат не відповідатиме запланованому в момент прийняття рішення, що й характеризується категорією «ризик». Це зумовлено недостатньою або недостовірною інформацією про майбутнє середовище реалізації рішення підприємства. Ризик – це ймовірність загрози втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи появи додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності [4, с. 23]. В обґрунтуванні рішення щодо диверсифікації сільськогосподарського підприємства ризик може полягати у виборі асортименту продукції та невизначеності параметрів економічного середовища діяльності (цін, попиту тощо) в майбутньому. Важливим чинником ризику сільськогосподарської діяльності є вплив погоди. Тоді завдання полягає в прогнозуванні цих параметрів, а ризик – рівень точності таких прогнозів та обсяг очікуваних втрат у разі відхилення фактичних значень параметрів від прогнозованих. Для прийняття рішень недоцільно мінімізувати ризик, а погоджуватися з прийнятним і контрольованим ризиком. Найефективнішим способом уникнення ризику є страхування.

Висновки. Висока територіальна концентрація крупних агроформувань, у користуванні яких перебуває переважна частка сільськогосподарських угідь і ріллі, знижує можливість розвитку дрібних товаровиробників. Найбільш ефективні експортно орієнтовані галузі агровиробництва і збуту на зовнішні ринки стали основними ланками господарювання та метою діяльності лише крупних агрохолдингових компаній. Дрібні сільськогосподарські товаровиробники не в змозі конкурувати з крупними агроформуваннями як у виробництві (високі виробничі витрати), так і в збуті продукції (недостатньо розвинута інфраструктура). Тому основні ринкові

регулятори – попит і пропозиція – не мають належного механізму функціонування для дрібних товаровиробників.

Для підвищення конкурентних переваг сільськогосподарським підприємствам доцільно обирати горизонтальну диверсифікацію, цільове призначення якої – освоєння випуску нових непрофільних продуктів, але для традиційних споживачів. Основна типова ситуація для реалізації такої стратегії – висококонкурентне середовище, яким є сільське господарство, та можливість використання традиційних каналів збуту для просування на ринок нових продуктів. Великим і середнім сільськогосподарським підприємствам основною стратегією слід обирати широку диверсифікацію виробництва аграрної продукції з метою часткового зниження підприємницьких ризиків, малим підприємствам – диференціацію, займаючи незаповнену ринкову нішу з виробництва нетрадиційної для сільського господарства продукції.

Бібліографічний список

1. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку : [монографія] / В. Г. Андрійчук. – Ніжин, 2007. – 216 с.
2. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>.
3. Ковтун О. І. Стратегія підприємства : підручник / О. І. Ковтун. – Львів : Новий Світ–2000, 2009. – 680 с.
4. Машина Н. І. Економічний ризик та методи його вимірювання : навч. посіб. / Н. І. Машина. – К. : Центр навч. літ-ри, 2003. – 188 с.
5. Ольшанська О. В. Агросоціальна система України / О. В. Ольшанська. – К. : КНЕУ, 2013. – 329 с.
6. Шегда А. В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : навч. посіб. / А. В. Шегда, М. В. Голованенко ; за ред. А. В. Шегди. – К. : Знання, 2008. – 271 с.
7. Study on Employment in Rural Areas [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/ruralemployment/sera_report.pdf.

Щербата І. Диверсифікація сільськогосподарських підприємств: прийняття рішення

Обґрунтовано використання диверсифікації як основи розвитку невеликих сільськогосподарських підприємств. Стратегія забезпечує повніше використання виробничого потенціалу підприємства та підвищує його конкурентоспроможність. Досліджено основні етапи процесу прийняття рішення щодо диверсифікації. Проведено якісний аналіз ризику, який зумовлений невизначеністю функціонування економічного середовища підприємства.

Ключові слова: диверсифікація, сільськогосподарське підприємство, ризик, прийняття рішень.

Shcherbata I. Diversification of agricultural enterprises: decision making

The article argues use of diversification as a base for development of small agricultural enterprises. Strategy supports better use of production potential of an enterprise and improves its competitive capacity. The research studies principal stages of making of

the decisions concerning diversification. The work gives quality analysis of risks, caused by ambiguity of performance of enterprise economic environment.

Key words: diversification, agricultural enterprise, risk, decision making.

Щербата И. Диверсификация сельскохозяйственных предприятий: принятие решения

Обосновано использование диверсификации как основы развития небольших сельскохозяйственных предприятий. Стратегия обеспечивает полноценное использование производственного потенциала предприятия и повышает его конкурентоспособность. Исследовано основные этапы процесса принятия решения относительно диверсификации. Проведено качественный анализ риска, который обусловленный неопределенностью функционирования экономической среды предприятия.

Ключевые слова: диверсификация, сельскохозяйственное предприятие, риск, принятие решений.

Стаття надійшла 21.03.2017

УДК 330.341.1

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

*Г. Брик, к. е. н., О. Шийка, магістр
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність у сільському господарстві передбачає використання новітніх досягнень науки і техніки. Застосування інновацій в аграрних формуваннях сприяє зростанню продуктивності праці, економії різних видів ресурсів, скороченню витрат і зниженню собівартості аграрно-продовольчої продукції, нарощуванню обсягів і підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва. Інноваційний потенціал формує спроможність аграрних підприємств конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках і досягати високих фінансово-економічних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретичні положення щодо сутності й значення інноваційних процесів та особливостей і закономірностей їх прояву в сільськогосподарських підприємствах висвітлені у працях багатьох науковців (А. І. Гордійчук [1], В. В. Кириченко [2], О. В. Кот [3], В. В. Лаврук [4], О. І. Янковська [5; 6] та ін.). Незважаючи на значний доробок учених, існує потреба в подальшому пошуку ефективних шляхів впровадження інновацій у діяльність вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдання. Нашим завданням було дослідження особливостей впровадження інновацій в усіх напрямках діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. В агропромисловому комплексі зосереджено понад половину виробничих фондів, виробляють майже 50 % ВВП, зокрема третину товарів народного споживання, прямо або опосередковано